

Referanser:

Arkivsak: 23/02654-13

Budsjett 2025

Sammendrag

Det er krevende budsjettforutsetninger for 2025: kommuneøkonomien er svekket og tilskuddene til fellerådene likeså. Lønnskostnadene har økt vesentlig og bispedømmene har jobbet med å få antall årsverk til å balansere tilskuddene. Mange årsverk er redusert med denne begrunnelsen. I tillegg kom det på slutten av 2023 en stor økning i pensjonskostnadene, som synes å vedvare for 2024 og 2025 og utover. Rettssubjektet har gått med underskudd i flere år, og anstrengelser med «ostehøvelkutt» bringer ikke budsjettene i balanse.

For å gjøre økonomien bærekraftig på sikt foreslås det å gjennomføre en varig bemanningsreduksjon på minst 65 stillinger, som vil gi en kostnadsreduksjon på 65 mill.kr. For å verne førstelinjetjenestene i størst mulig grad foreslås det at bemanningsreduksjonen gjennomføres i administrative stillinger.

Det foreslås at direktøren får fullmakt til å gjennomføre nedbemanning, innenfor rammene av lov og avtaleverk på området.

Som tidligere år vedtar Kirkerådet en fordeling mellom budsjettgruppene 1, 2 og 3, og mellom enhetene i gruppe 1. Forslag til vedtak omhandler tilskudd i gruppe 2, som i hovedsak går til kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk. Det er også foreslått tilskudd til den enkelte mottaker i budsjettgruppe 3 som er virksomhetene utenfor oss selv.

For å sikre likviditeten gjennom året er det foreslått noen begrensninger i bruk av tilskuddsmidler som ikke blir brukt, og oppstart andel av egenkapital.

Det foreslås også å ta nye langtidsprognoser til orientering.

Forslag til vedtak

1. For å sikre en bærekraftig økonomi på sikt, ber Kirkerådet om at det gjennomføres en varig innsparing på kr 65 mill per år. Innsparingen skal gjennomføres ved en nedbemanning av minst 65 årsverk. For å skjerme førstelinjetjenesten i lokalkirken skal nedbemanningen skje i administrative stillinger.
2. Kirkerådets direktør får fullmakt til å gjennomføre nedbemanningen innenfor rammene i lov, forskrift og tariffavtale, og hvor medbestemmelse og samhandling må skje innenfor rammene i Hovedavtalen og arbeidsmiljøloven.
3. Basert på mottatt statstilskudd for 2025 vedtar Kirkerådet følgende fordeling på de ulike enhetene og budsjettgruppene:

Fordeling 2025 - budsjettgrupper					
	28.11.2024	Dnk-	Dnk-	Tilskudd	Forslag
	hele 1000kr	drift 1	tilskudd 2	andre 3	2025
110/120	Dnk	567 441	9 304	48 581	625 326
130	Bispemøtet	11 524			11 524
		578 965	9 304	48 581	636 850
210	Oslo	176 937	62 320		239 257
220	Borg	150 710	70 015		220 725
230	Hamar	127 056	45 133		172 189
240	Tunsberg	124 550	49 082		173 632
250	Agder & Teler	141 460	53 224		194 684
260	Stavanger	120 937	58 662		179 599
270	Bjørgvin	177 508	73 754		251 262
280	Møre	88 741	37 520		126 261
290	Nidaros	137 045	56 986		194 031
300	Sør-Hålogalar	94 365	40 432		134 797
310	Nord-Hålogal	102 469	37 800		140 269
311	Svalbard	6 230			6 230
	2 032 936	1 448 008	584 928	0	2 032 936
	Sum	2 026 973	594 232	48 581	2 669 786

4. Kirkerådet vedtar det fremlagte forslag til budsjett 2025 for Kirkerådet og Bispemøtet, prefiks 110/120 og 130, med netto budsjetterte kostnader på 675 mill kroner. Dette innebærer et budsjett med underskudd på 38,2 mill kroner.

Med bemanningsreduksjoner i 2025 vil budsjettet for 2026 være i balanse.

Budsjettforslag 2025			
28.11.2024		Bud 24	Bud 25
Nasjonale funksjoner/ råd		647 051	675 082
Bispedømmerådene		1 969 158	2 032 936
Samlet		2 616 209	2 708 018
Inntekter		-2 573 435	-2 669 786
Underskudd		42 774	38 232

5. a.
Kirkerådet vedtar at det for 2025 ikke vil være anledning for bispedømmene å bruke tidligere års akkumulerte mindreforbruk (budsjettgruppe 1 og 2). Det kan gjøres unntak for planlagte tiltak som er hjemlet i tidligere års bispedømmerådsvedtak.
- b.
Kirkerådet vedtar at restmidler fra tilskudd (budsjettgruppe 2) som er oppstått i fellesrådene i 2024 ikke skal lyses ut eller utbetales. Disse midlene blir holdt tilbake og øremerkes for å dekke underskudd i 2025.
6. Kirkerådet tar langtidsprognosene til orientering.

Saksorientering

Denne saken handler om 4 forhold:

1. Bakgrunn, rammer og hensyn for budsjett 2025
2. Inntekter og fordeling på budsjettgrupper, inkludert tilskudd
3. Budsjettering av de sentralkirkelige råd og større budsjettposter
4. Langtidsprognoser og varige budsjetttiltak

Kapittel 1: Bakgrunn, rammer og hensyn for budsjett 2025

Den norske kirke er en grunnleggende institusjon i samfunnet. Som landets folkekirke finansieres driften over statsbudsjettet og kommunebudsjettene. Statstilskuddet tildeles Kirkerådet for å finansiere prestatjenesten, tilskudd til diakoni og undervisning, og administrasjon på regionalt og nasjonalt nivå. 90 % av tilskuddet fra staten går til lønn, pensjon og lønnstilskudd til diakoni og undervisning.

Nå er økonomien svært anstrengt. Det skyldes en stor vekst i pensjons- og lønnskostnader som ikke kompenseres fullt ut i regjeringens forslag. I 2023 og 2024 har pensjonskostnadene alene vært over 100 millioner kroner høyere enn normalt. Prognosen fra SPK og KLP for 2025 viderefører dette høye nivået

Det er behov for å ta nødvendige og varige grep etter flere år med underskudd. Langtidsprognosen viser et akkumulert underskudd i perioden 2023-28 i størrelse 250 millioner kroner. En slik utvikling vil om noen år tappe nesten hele egenkapitalen som ved inngangen til 2025 er anslått å være 292 millioner.

Dette budsjettforslaget følger opp Kirkerådets ønske om å verne førstelinjetjenesten så langt som mulig. Det er allerede gjennomført kutt i driftskostnader, men videre utsettelse av nødvendige drifts- og investeringskostnader er ikke bærekraftig. Med grep foreslått i dette budsjettet, kan kirkeøkonomien bevege seg mot balanse i 2026 gjennom en nedbemanning av administrative årsverk i Kirkerådets og bispedømmerådernes administrasjon første halvår i 2025.

Kirkerådet har bedt departementet om økte tilskudd for å dekke den økte pensjonsforpliktelsen. I revidert nasjonalbudsjett i år kom det ikke noe til dette. I regjeringens forslag til statsbudsjett 2025 er Den norske kirke gitt et rammetilskudd på 2 670 mill. kroner. Tallet inkluderer tilskuddet til Svalbard kirke på 6 mill. kr. Målt mot 2024 representerer dette en økning på 3,74%. Dette dekker ikke de økte pensjonskostnadene.

Budsjettforslaget for rettssubjektet Den norske kirke er på 2 708 mill. kroner, som innebærer et underskudd på 38,2 mill. kroner.

Endelig statsbudsjett forventes vedtatt av Stortinget innen midten av desember. Dersom stortingsbehandlingen fører til endringer i tilskuddet til Den norske kirke vil det bli fremmet forslag til revidert budsjett fra administrasjonen til et senere møte i Kirkerådet.

Forslag til vedtakspunkt 1 handler om et måltall på varig kostnadsreduksjon på 65 mill. kroner. Dette er nødvendig for å få økonomien i balanse i 2026. Kostnadsreduksjonen skal gjennomføres ved nedbemanning, og skal tas i administrative stillinger for å verne 1.linjetjenesten.

Forslag til vedtakspunkt 2 er en fullmakt til direktøren til å gjennomføre nedbemanningen.

Forslag til vedtakspunkt 3 og 4 er budsjettvedtak for felleskostnader/Kirkerådet og 130 Bispemøtets sekretariat og rettssubjektet Den norske kirke. De gir fullmakt til å gå med underskudd med 38,2 mill. kroner. Dette skyldes dels at det tar tid før nedbemanningen fører til reduserte kostnader, og dels at det er noen pukkelkostnader ved å nedbemanne.

Forslag til vedtakspunkt 5 A og B begrenser underskuddet i 2025 så mye som mulig.

I tillegg har det gjennom kirkerådsvedtak vært redusert antall årsverk med 15 årsverk i administrasjonene i bispedømmene og Kirkerådene i 2024, med krav om ytterligere 4 årsverk i Kirkerådets sekretariat for 2025

Og i tillegg til dette igjen er det redusert med 50 årsverk, hovedsakelig prestestillinger, for å få balanse mellom tildelingene til bispedømmene og økte kostnader til presteårsverk

Det er også en forverring i kommuneøkonomien, og dermed tilskudd til fellesrådene. Summen av alt dette gjør at hele trossamfunnet står overfor store økonomiske utfordringer. Det understreker også viktigheten av at Kirkerådet tilskudd opprettholdes så langt det er mulig, for å opprettholde aktiviteten i lokalkirken.

Basert på budsjett 2024 medgår 65% av mottatt statlig tildeling til personalkostnader (inkludert pensjon). Om vi inkluderer tilskuddene er nærmere 90 % relatert til personalutgifter. De resterende utgifter er knyttet til driftsutgifter hvor tjenestekjøp (kontogruppe 67) er største budsjettpost 1).

Budsjettprofil hele kirken i 2024-budsjett - målt mot statlig tildeling					
Klasse 5	Klasse 4	Klasse 3	Klasse 6-7	Klasse 8	
Personale	Tilskudd	Inntekter	Driftsutg	Finans	Totalt
1 667 289	641 154	-20 081	358 278	-37 000	2 609 640
64,8 %	24,9 %	-0,8 %	13,9 %	-1,4 %	101,4 %
89,7 %				2 573 435	sum statlig tildeling

NOTE 1

Tjenestekjøp utgjør 6,8% (176m), reiser 2,1% (54m), møter/kurs 1,8% (45m), kontorer 1,7% (44m) og annet 1,5% (40m). Alle %-tall målt mot statlig tildeling.

Politiske vedtak om budsjett 2025

Kirkerådets møte i mai behandlet overordnede føringer for budsjett 2025; jfr. KR 54/24, og det ble gjort følgende vedtak:

- Kirkerådet (KR) ber sekretariatet fremlegge et budsjett for 2025 i balanse
- KR ber om at sekretariatet prioriterer barn og unge 0-30
- KR ber om at sekretariatet prioriterer kirken som organisasjon, inkludert organisering, digitalisering og rekruttering
- Alle bispedømmeråd og Kirkerådets sekretariat gjennomgår alle sine inntekter og utgifter for å redusere underskudd og budsjettene i balanse, på måter som i størst mulig grad skjermer førstelinjetjenesten

Kirkemøtets vedtak (KM 5/24) fordeler forventet rammetilskudd for 2025 med samme fordeling mellom budsjettgruppe 1, 2 og 3 som i 2024 og ber om at budsjettet minimum legges i balanse.

Årsprognose 2024

Det ble pr 30.9 utarbeidet ny årsprognose for inneværende år og som viser en bedring i forhold til maiprognosen. Ut fra den nye prognosen kan årets underskudd

bli i størrelse 8,7 mill. kroner. Målt mot et budsjettert årsunderskudd på 42,8 mill. kroner skyldes bedringen særlig:

- Realisert ekstra finansgevinst
- Besparelser på drift i sentrale råd
- Ubrukte tilskuddsmidler hos fellestrådene

Årsprognose 2024		basis pr 30.9	
<i>Røde (minus)- tall viser forverring (økte kostnader), sorte tall er forbedring</i>			
MÅLT MOT ÅRSBUDSJET	DRIFT	TILSKUDD	SAMLET
Til sml pr 31.5	1 500	2 700	4 200
Sentralkirkelige råd			
Pensjon	-41 000		-41 000
Finans	28 000		28 000
Andre utgifter	22 523	2 812	25 335
Bispedømmeråd			
Andre utgifter	3 291	11 974	15 265
Forbedring pr 30.9	12 814	14 786	27 600
Vedtatt årsbudsjett			-42 800
Regulering merforbruk bdr			6 500
Prognostisert årsunderskudd			-8 700
<i>Alle tall i hele 1000 kr</i>			

Egenkapitalen

Ved inngangen til 2023 hadde Dnk en egenkapital på 373 mill. kroner som gjennom underskudd 75 mill. kroner i 2023 ble redusert til 301 mill. kroner. Gitt at ny årsprognose for 2024 inntreffer må man forvente at egenkapitalen ved inngangen til 2025 er i størrelse 292 mill. kroner. Budsjettforslaget for 2025 tilsier at egenkapitalen kan ligge i størrelse 254 mill. ved utgangen av 2025:

Dnk egenkapital	Innskutt	Opptjent	Sum
28.11.2024	egenkap	egenkap	egenkap
Balanse pr 31.12.23	121 959	178 740	300 699
Antatt videre utvikling:			
Årsprognose -24			-8 700
			291 999
Budsjettforslag -25; jfr vedtak pkt 4			-38 200
Forventet 31.12.25			253 799

Reserver hos bispedømmene

I opptjent egenkapital inngår reserver hos bispedømmerådene på til sammen 30,6 mill. kroner. Av disse har 19,6 mill kr oppstått gjennom mindreforbruk av driftsmidler, og 11,1 mill kroner fra tilskudd. Disse tallene pr 31.12.23 viser at reservene i løpet av 2023 ble redusert med 22 mill. kroner.

Kirkerådet har begrenset adgangen for bispedømmerådene å bygge opp slike reserver og KR 52/21 vedtok en øvre grense for akkumulert mindreforbruk lik 3% av årets tildeling. For å begrense kirkens underskudd er det for 2024 og 2025 ikke anledning å bruke midler fra reserven (unntak gjelder). Se vedtakspunkt 5.

Prosess

Budsjettsituasjonen og forslag til løsninger har vært drøftet i Kirkerådets ledergruppe. Det har også vært involverende prosesser med stiftsdirektørene for å forankre og kvalitetssikre de økonomiske størrelsene og måten å få budsjettet i balanse på. KA er informert i eget møte, og tillitsvalgte er informert, og saken er drøftet ut fra premissene i denne saken etter Hovedavtalens bestemmelser. Alvoret er forstått, og det er i hovedsak tilslutning til måten å håndtere situasjonen på. Parat, som en av fagorganisasjonene, har prinsipielle motforestillinger, men som det er vanskelig å imøtekomme enten på grunn av konsekvenser eller på grunn av at tiltak vil ta for lang tid før innsparingseffekt oppnås.

Spørsmålet om prestebemanning og prostiorganisering er pekt på som et område som det bør arbeides videre med. Dette vil skje i løpet av 2025, men er ikke gevinst- eller kostnadsberegnet, og ligger derfor ikke inn som økonomiske forutsetninger i budsjettet.

Kapittel 2: Inntekter og fordeling på budsjettgrupper, inkludert tilskudd

Den norske kirke mottar årlig offentlige tilskudd i størrelse 6,8 mrd. kroner (2023-tall).¹ Over statsbudsjettet ble det i 2023 bevilget 2,44 mrd. kroner, og kommunene bevilget 4,36 mrd. kroner.

Regjeringens budsjettforslag for 2025 ble fremlagt 7.oktober. Utgiftsrammen er på 1 991 mrd. kroner og statens største utgiftspost er alderstrygd i størrelse 300 mrd. kroner.

Tilskuddet til Den norske kirke (Dnk) er på 2 663 mill. kroner og representerer en økning på 3,74% i forhold til inneværende år 2024. Dette er det niende driftsåret for Den norske kirke som et selvstendig rettssubjekt.

Inntekter til Den norske kirke

Ref	Nemning	År 2024	Forslag 2025	Endring
70	Rammetilskudd til Dnk	2 567 435	2 663 556	96 121 3,74 %
Justis	Tilskudd til Svalbard kirke	6 000	6 230	230
	Sum forventet inntekt	2 573 435	2 669 786	96 351

Alle tall i hele 1000 kr

¹ Dette er tall fra 2023, kilde Prop 1S statsbudsjett 2025

Endelig statsbudsjett forventes vedtatt av Stortinget innen midten av desember 2024.

I henhold til budsjettreglementet skal budsjettet ha følgende inndeling:

Gruppe 1	Den norske kirke - drift
Gruppe 2	Den norske kirke - tilskudd
Gruppe 3	Tilskudd til andre

Budsjettgruppe 1 gjelder driftsmidler til disposisjon for Kirkerådet, Bispemøtet og bispedømmerådene.

Budsjettgruppe 2 gjelder tilskudd som skal videreformidles til menighetene for aktiviteter til trosopplæring, diakoni, undervisning og kirkemusikk mv, samt tilskudd til Nidaros og Oslo domkirker.

Budsjettgruppe 3 omfatter to grupper; hhv midler til internasjonale og økumeniske organisasjoner, samt andre institusjoner og kirkelige formål.

2.1 Fordeling pr budsjettgruppe

Fordeling av tildelingen; jfr. statsbudsjettet, på de ulike budsjettgruppene er slik:

Fordeling av midler		År 2024		År 2025	
281124		Tilskudd	Fordelt	Tilskudd	Fordelt
Statsbudsjett rammetilskudd		2 567 435		2 663 556	
Tilskudd til Svalbard		6 000		6 230	
Gruppe 1 - Dnk drift			1 948 717		2 026 973
Gruppe 2 - Dnk tilskudd			575 961		594 232
Gruppe 3 - Tilskudd andre			48 757		48 581
Totalt		2 573 435	2 573 435	2 669 786	2 669 786
Alle tall i hele 1000 kr					

Det vil fremgå av KM-vedtak 5/24 at fordelingen mellom budsjettgruppene skal ha samme fordeling som i 2024. Beregningen under viser at fordelingen er noenlunde lik, men at det er en forsiktig justering. Dette har oppstått fordi det er foretatt ett besparesestiltak i budsjettgruppe 3, som påvirker fordelingen.

Fordelinger	År 2024		År 2025	
Bud.gr 1	1 948 717	75,72 %	2 026 973	75,92 %
Bud.gr 2	575 961	22,38 %	594 232	22,26 %
Bud.gr 3	48 757	1,89 %	48 581	1,82 %
Totalt	2 573 435	100,00 %	2 669 786	100,00 %
Alle tall i hele 1000 kr				

2.2 Fordeling pr enhet

Med utgangspunkt i rammetilskuddet til Dnk er midlene fordelt slik på de ulike enhetene:

Fordeling 2025 - budsjettgrupper						
	28.11.2024	Dnk-	Dnk-	Tilskudd	Forslag	Til sml
	hele 1000kr	drift 1	tilskudd 2	andre 3	2025	år 2024
110/120	Dnk	567 441	9 304	48 581	625 326	593 170
130	Bispemøtet	11 524			11 524	11 108
		578 965	9 304	48 581	636 850	604 278
210	Oslo	176 937	62 320		239 257	231 796
220	Borg	150 710	70 015		220 725	213 757
230	Hamar	127 056	45 133		172 189	166 817
240	Tunsberg	124 550	49 082		173 632	168 201
250	Agder & Teler	141 460	53 224		194 684	188 598
260	Stavanger	120 937	58 662		179 599	173 920
270	Bjørgvin	177 508	73 754		251 262	243 376
280	Møre	88 741	37 520		126 261	122 295
290	Nidaros	137 045	56 986		194 031	187 941
300	Sør-Hålogalar	94 365	40 432		134 797	130 562
310	Nord-Hålogal	102 469	37 800		140 269	135 895
311	Svalbard	6 230			6 230	6 000
	2 032 936	1 448 008	584 928	0	2 032 936	1 969 158
	Sum	2 026 973	594 232	48 581	2 669 786	2 573 436

Fordelingen har hensyntatt avtalt nedtrekk av 11 årsverk i bispedømmerådene og de avtalte nedtrekk i Kirkerådets sekretariat. Innsparing på 65 mill kroner, jfr. vedtakspunkt 1, forventes ikke å få full effekt før i 2026 og er følgelig ikke hensyntatt i denne fordelingen.

Bispedømmerådene

Budsjettarbeidet i bispedømmerådene har startet og pågår inntil de respektive rådene vedtar sine budsjetter i november/desember.

Budsjettet forutsetter at bispedømmene budsjetterer med forbruk lik tildelingen.

Bispedømmerådene - fordelt				
07.11.2024	bud.gr 1	bud.gr 2	bud.gr 3	Sum
År 2025	1 448 008	584 928	0	2 032 936
År 2024	1 405 336	563 821	0	1 969 157
<i>Endring</i>	42 672	21 107	0	63 779

Størsteparten av utgiftene for bispedømmerådene er personalkostnader. Disse utgjør 64,7% og hvis man medregner tilskudd (hvor mesteparten er tilskudd til lønn) hele 93,4%. Pensjonskostnader inngår ikke i personaltallet da disse føres sentralt (rDnk, prefiks 110).

Bispedømmenes utgifter kan fordeles mellom presteskapet og kirkelig administrasjon. Tabellen under gir en kostnadsspesifikasjon av kirkelig administrasjon.

Kirkelig administrasjon pr bispedømme - budsjett år 2024						
	Bispedømme	Kirk adm	Hvorav personal			
		TOTALT	budsjett	prosent	driftsutg	annet/rest
210	Oslo	21 509	14 442	67 %	6 834	233
220	Borg	14 955	10 832	72 %	4 193	-70
230	Hamar	15 362	12 362	80 %	3 039	-39
240	Tunsberg	13 892	10 872	78 %	3 203	-183
250	Agder&T	15 853	12 685	80 %	3 185	-17
260	Stvgr	18 700	13 606	73 %	5 094	0
270	Bjørgvin	19 002	14 074	74 %	5 461	-533
280	Møre	15 954	12 186	76 %	3 828	-60
290	Nidaros	20 010	14 841	74 %	6 105	-936
300	Sør H	13 958	10 310	74 %	3 590	58
310	Nord H	18 427	12 335	67 %	5 667	425
		187 622	138 545		50 199	-1 122
Uttrekk fra Xledger xxx 00000 kirk adm / Annet (rest) er kontogruppene tilskudd og inntekter						

Oversikten er basert på budsjett 2024. Kostnadsnivået for kirkelig administrasjon vil bli redusert i 2025 da det er avtalt nedtrekk av 11 administrative årsverk i bispedømmene, utgjørende i sum 9,9 mill kroner.

Tilskudd

Tilskuddene er i utgangspunktet budsjettert i henhold til tildelingen; jfr. Kap. 2.2.

Budsjettgruppe 2

Denne budsjettgruppen gjelder tilskudd som skal videreformidles til menighetene for aktiviteter til trosopplæring, diakoni, undervisning og kirkemusikk mv, samt tilskudd til Nidaros og Oslo domkirker.

TILSKUDD BUDSJETT ÅR 2025 - BUDSJETTGRUPPE 2			
08.11.2024	Alle tall hele 1000 kr		
Tilskuddsområde	År 2024	År 2025	
Trosopplæring	370 119	383 770	
Oslo og Nidaros domkirker	6 178	6 411	
Diakoni, undervisn og kirkemusikk mv	197 967	202 292	
Kvalifiseringsstipend	1 697	1 759	
Sum budsjettgruppe 2	575 961	594 232	
Tildelingsøkning 2025 i sum		18 271	3,17 %

I all vesentlighet går tilskuddene via bispedømmerådene (98,5%) og er gitt en tildelingsøkning på 3,74%. Som en del av arbeidet med å oppnå budsjettbesparelse er det foretatt et mindre nedtrekk i tilskuddsdelen som Kirkerådet disponerer Barne- og familiedepartementet trakk 3 mill.kr. for å finansiere tiltak mot fellesrådene, og dette trekket foreslås videreført mot budsjettgruppe 2. Som følge av dette har budsjettgruppe 2 i sum en årsvekst på 3,17%.

Budsjettgruppe 3

Denne budsjettgruppen omfatter gruppene hhv 1) internasjonale og økumeniske organisasjoner, og 2) andre institusjoner og kirkelige formål.

TILSKUDD BUDSJETT ÅR 2025 - BUDSJETTGRUPPE 3			
Tilskudd til andre		Bud 2024	Bud 2025
281124		tildelt	
1105210:			
Døvekirken		13 741	14 255
KABB		1 415	431
KIFO		8 053	8 354
Vake		4 930	5 114
Samisk bibeloversettelse		1 944	2 017
VID/Kirk. utdanning i Nord		7 257	7 528
Kirkens SOS		1 619	1 680
		38 959	39 379
1105220:			
Internasjonale og øk.org		10 798	9 202
Sum bud.gruppe 3		49 757	48 581
<i>Vake = Kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep</i>			
<i>KABB = Kristent arbeid blant blinde og svaksynte</i>			

I utgangspunktet er alle enhetene budsjettert med tildelingsøkning på 3,74%. KABB fikk for 2024 et ekstratilskudd på 1 mill kr knyttet til «salmebok for alle». Nå er tilskuddet tilbake på ordinært nivå.. Tilskudd til internasjonale og økumeniske organisasjoner er redusert med 1,6 mill. kroner.

Kapittel 3: Budsjettering av de sentralkirkelige råd og større budsjettposter

Sentralkirkelige råd

De sentralkirkelige rådene består i utgangspunktet av rDnk, Kirkerådets sekretariat og Bispemøtet. Fra budsjettår 2025 er 110&120-koststedene *) samlet under felles prefiks.

*) Rettssubjektkostnader, prefiks 110, omfatter midler til aktiviteter felles for alle enheter i Den norske kirke. Dette inkluderer drift av folkevalgte råd på nasjonalt nivå, klagenemnd, kontrollutvalg mv. Kirkerådet, prefiks 120, omfatter primært midler til Kirkerådets seksjoner, herunder personalkostnader.

3.1 Samlet for de sentralkirkelige rådene

Budsjettforslaget er i størrelse 675 mill. kroner.

Det er i foreliggende budsjett lagt inn 117,8 årsverk for år 2025 som betyr en reduksjon på 5,9 årsverk målt mot budsjett 2024. For personalkostnadene er det lagt til grunn en forventet lønnsvekst på 4,5% i overenstemmelse med regjeringens anslag.

3.2 Bispemøtet, prefiks 130

Bispemøtet er et regelfestet sentralorgan i Dnk, og har som oppgave å samordne de gjøremål som ligger til de enkelte biskoper. Kandidatavlønnning Olavstipend inngår i budsjettet. Samlet 2025-budsjett er på 13,27 mill kroner.

Årsbudsjett 2025 130 Bispemøtet					År 2025	
81124	personale	tilskudd	driftsutg	innt	Sum	Årsverk
Admin	6 264	1 150	3 344	-10	10 748	5,0
Preses	1 720		802		2 522	1,0
					13 270	6,0
År 2024	7 451	1 150	4 162	-120	12 643	6,0
	Store budsjettposter:					
	Veien til vigsling				2 155	
	Innføringskurs nye prester mv				863	
	Bispemøtet				307	
	Olavstipend				1 301	

3.3 Kirkerådet

Budsjettet for Kirkerådet omfatter det som tidligere ble beskrevet som Kirkerådet (prefiks 120) og rDnk (prefiks 110). Samlet utgjør budsjettet 661,8 mill kr. Målt mot budsjett 2024 har budsjettet en økning på 28 mill kroner hvorav pensjonsøkningen alene forklarer 19 mill kr av økningen. Kirkerådets budsjett 2025 har ikke bygget inn omprioriteringer eller endringer som på avgjørende grad påvirker de ulike innsatsområdene. Området digitalisering har en viss reduksjon, kirkevalg har økning sammenlignet med budsjett 2024 og kommunikasjonsområdet er på nivå med 2024. Tabellen under har ikke oppgitt koststedenes budsjettall for 2024. Dette skyldes at det er foretatt omgrupperinger og forflytninger av budsjettposter slik at tallene ikke ville vært sammenlignbare. Videre er flere koststeder slått sammen (jfr. prefiks 110+120).

Sentralkirkelige råd og utvalg - årsbudsjett 2025				
281124				
Budsjettforslag 2025			Budsjett	Årsverk
Koststed			2025	bud -25
110	1310	Kirkemøtet, nemnder	6 978	
110	1320	Kirkerådet, nemnder	4 474	
110	3121	Organisasjonsutvikling	9 113	4,0
110	1220	Ungdommens kirkemøte	833	
110	1330	MKR	3 648	
110	3210	Kirkefag og økumenikk	21 816	1,0
110	5120	Tilskudd diakoni	0	
110	5130	Tilskudd undervisn	2 407	
110	5220	Tilskudd internasjonale	9 202	
110	1340	Samisk kirkeråd	394	
110	3110	Kommunikasjon	32 774	9,0
110	3301	Administrasjon (ny)	17 738	6,0
110	3310	HR	15 586	6,0
110	3330	Felles arkivenhet	7 050	6,0
110	3335	Digitalisering	62 370	10,6
110	3590	Kirkevalget	15 700	
110	3601	Øk&virksomhet	29 793	5,0
110	3610	Felles øk.enhet (FØ)	9 316	18,7
110	3690	Pensjon	290 000	
110	5210	Tilskudd institusjoner	39 379	
110	5110	Tilskudd trosopplæring	5 138	
120	3120	Direktør og stab	7 836	5,0
120	3220	Diakoni og samfunn	11 401	10,8
120	3230	Barn, unge og trosoppl	15 692	11,4
120	3410	Samisk kirkeliv	9 412	5,0
120	3350	Fellesfunksjoner	25 151	5,3
120	3501	Juridisk	8 611	8,0
		Sum 110/120	661 812	111,8
130		Bispemøtet	13 270	6,0
		Budsjett 2025	675 082	117,8
		<i>Til sml bud -24</i>	<i>647 051</i>	<i>123,7</i>
		Endring	28 031	-5,9

Digitalisering

Koststedet Digitalisering (3335) er motoren i kirkens arbeid med digitalisering og inkluderer 10,6 årsverk. Samlet årsbudsjett utgjør 62,4 mill kr hvorav digitaliseringsprosjekter inngår med 50,4 mill kr; jfr. kap. 9.1. En del kostnader er fra 2025 flyttet til andre koststeder; se fellesfunksjoner.

Kommunikasjon

Koststedet Kommunikasjon (3110) har et bredt ansvarsfelt og budsjettet finansierer innholds- og annonsekampanjer knyttet til kirkelige handlinger og markering av høytider på vegne av hele trossamfunnet. I budsjettet inngår også utvikling og drift av kirkens nettsider (12,5 mill kr jfr. se kap. 9.1). Årsbudsjettet er på 32,8 mill kr og inkluderer 9 årsverk.

Økonomi- og virksomhetsstyring

Koststedet (3601) inkluderer større felleskostnader slik som frikjøp, forsikringer, KA-medlemskap mv. I budsjettet inngår digitale aktiviteter med 5,6 mill kr; jfr. kap. 9.1. Årsbudsjettet er på 29,8 mill kr og inkluderer 5 årsverk.

Fellesfunksjoner

Nytt koststed (3350) for fellesfunksjoner er blitt tilført kostnader som tidligere lå under digitalisering slik som lisenser (7,5 mill) og telefoni (9,3 mill) og fra andre koststeder. Årsbudsjettet er på 25 mill kr og det inkluderer 5,3 årsverk.

Kirkevalget

Siden 2020 har Kirkerådet budsjettert med ¼ av kostnadene til kirkevalget i hvert av de fire årene frem mot kirkevalget. I 2024-budsjettet var det avsatt 12,5 mill kr til kirkevalg hvorav 2 mill kr i støtte til nomineringsgrupper mv. Kirkerådet har sendt forslag til enkelte forenklinger i rammene for kirkevalg på høring, med sikte på behandling på Kirkemøtet i 2025. De foreslåtte rammene tilsier et samlet valgbudsjett på nesten 66 mill kr, og det er foreslått 17,7 mill kr, hvorav 15,7 mill er ført på koststed kirkevalget.

Et viktig spørsmål inn mot budsjett 2025 er om det digitale valgsystemet (Invote) kan brukes på nytt i 2027. Dette er ikke endelig avklart, men det arbeides nå ut fra at systemet skal gjenbrukes. En forutsetning for dette er at en avviker muligheten til å stemme på personer som ikke har stilt til valg (tilføyde navn), ved menighetsrådsvalg.

Administrasjon

Koststedet (3301) omfatter to tidligere koststeder (fellesutgifter og forvaltning). Leie av lokaler er største budsjettpost med 9,2 mill kr. Årsbudsjettet er på 17,7 mill kr og det inkluderer 6 årsverk (hvorav 3 på kirkebygg).

3.4 Pensjon

Økende pensjonskostnader har blitt den største økonomiske utfordringen for Dnk de siste årene. Kostnadsnivået har etablert seg på et nivå som er 100-110 mill. kroner høyere enn for to år siden; jfr. prognosetallene.

2025-prognosene fra pensjonsleverandørene KLP (ny) og SPK er på samlet 283 mill. kroner. Hensyntatt medlemstrekk og arbeidsgiveravgift tilsier dette pensjonskostnader i størrelse 290 mill. kr.

02.10.2024				
1103690	År 2023	År 2023	År 2024	År 2025
PENSJON	Faktisk	Årsbudsjetter		Forslag
SPK	269 864	163 937	264 400	108 600
KLP				174 732
Buffer	-2 371	15 000		
Medlemstrekk	-22 250	-22 300	-22 730	-23 998
Delsum	245 243	156 637	241 670	259 334
Arb.g.avgift	39 920	18 796	29 000	31 120
Avsetning	-8 872		330	-454
Samlet	276 291	175 433	271 000	290 000
Budsjett 2024 basert på foreliggende SPK prognose på daværende tidspunkt				
Senere ble SPKs prognoser oppjusterte til 302 mill kroner.				

3.5 Finans

Finans omfatter avkastning fra plassert overskuddslikviditet, slik:

- Renteinntekter fra bankinnskudd i Sparebanken Sør
- Realiserte gevinster fra salg av fondsmidler i finansporteføljen

Det vil framgå under at vi for 2025 samlet har budsjettert med 31,75 mill. kroner. Det er for 2025 ikke budsjettert for ekstra finansgevinster.

3.5 Digitalisering

Kirken har de siste årene satset mye på digitalisering gjennom å etablere flere felles løsninger og samle kirkens kjernedata i disse løsningene. Digitaliseringen krever et vedvarende økonomisk løft og budsjettnivået har de seneste årene ligget i størrelse 90-100 mill. kroner.

Budsjettlisten for de samlede digitale aktivitetene på tvers av ulike koststeder er redusert til 88 mill. kroner. Dette er oppnådd som del av arbeidet med å bringe kirkens budsjett nærmere balanse.

Kapittel 4: Langtidsprognoser og varige budsjettiltak

Kirkerådet har i vedtak KR 81/24 (pkt. 4) bedt om at det for 2026-2028 utarbeides minst to scenarioer som reflekterer «forskjellige bevilgninger og konsekvenser dette kan få».

Det er en rekke ytre faktorer som påvirker fremtidig økonomi for Den norske kirke. De viktigste vil være:

- statlig bevilgningsnivå; jfr. statsbudsjettet
- endring i rammevilkår; jfr. mulig ny finansieringsmodell
- lønns- og prisutviklingen
- pensjonskostnadene
- uforutsette kostnader; jfr. pandemi

Hertil kommer faktorer som vi selv i sterkere grad kan styre slik som nivået for prioriterte tiltak (eks digitaliseringskostnader, strukturendringer) og bemanningsnivået.

4.1 Gjeldende langtidsprognose

Nåværende langtidsprognose er for 2025-2028 og framgår av fjorårets budsjettsak; jfr. KR 89/23. Prognosen legger til grunn en svekket situasjon med realnedgang. Vår nøkkelfaktor er avstanden mellom forventet inntektsvekst (statlig tildeling til Dnk) og forventet lønnsvekst. Dette nøkkeltallet er valgt fordi lønn/personale utgjør nærmere 90 % av kirkens kostnader om vi inkluderer tilskuddene. Dessuten gir SSB og andre aktører prognoser for lønnsveksten flere år fremover. I langtidsprognosen ble avstanden satt til 1%-poeng for de to første årene, og 2%-poeng for de neste to årene.

En forenklet sammenligning mellom budsjett 2025-tall mot de tall som ble brukt i gjeldende langtidsprognose viser at avstanden tildeling/lønn i 2025 trolig blir på -0,76% poeng mens langtidsprognosen la inn -1%-poeng. Samtidig er det andre komponenter, særlig pensjon, som har utviklet seg mer negativt enn hva langtidsprognosen la opp til.

NØKKELTALL SML	År 2024	År 2025	År 2025
Utvalgte tall	forventet	Budsjett	Langtid.prog
281124		forslag	gjeldende
Tildelingsøkning	5,03 %	3,74 %	3,00 %
Lønnsvekst	5,20 %	4,50 %	4,00 %
Avstand	-0,17 %	-0,76 %	-1,00 %
Underskudd mill progn	-8,7	-38,2	-23,0

4.2 Ny langtidsprognose A

I oppdatert langtidsprognose (LP) legger vi fortsatt til grunn en moderat svekket situasjon; dvs. at den statlige støtten ikke fullt ut dekker forventet lønnsvekst. Som i nåværende LP er det flere variabler, men hovednøkkeltallet er fortsatt et negativt forhold mellom inntektsvekst og lønnsvekst:

- tildeling første år (2026) 1 prosentpoeng svakere enn lønnsvekst (-26: 4,3%)
- tildeling påfølgende 2 år (2027,2028) 1,5 %-poeng svakere enn lønnsvekst (3,5%)
- Pensjonsvekst lik lønnsvekst bortsett fra -26: 0,7% > prisvekst
- Driftskostnader vekst lik prognoser for prisvekst 2,5%
- Digitaliseringsnivået videreført nominelt fra år 27 og 28 (uten prisvekst)

Basert på disse forutsetningene får Dnk en underdekning på 17,5 mill første år (2026) som de to neste årene øker til hhv 45 mill og 74 mill – vesentlig som følge av

at avstanden mellom inntekter og lønnsvekst er økt. Akkumulert underskudd er etter 3 år blitt til 136 mill kr (gitt at ingen tiltak er iverksatt underveis).

På samme måte som for gjeldende LP hviler det en (kunstig) forutsetning om at det ikke er satt inn reduserende tiltak gjennom perioden. Dette er gjort for å synliggjøre behovet (og størrelsen) for å gjøre besparelestiltak.

Samtidig arbeides det nettopp med langsiktige budsjetttiltak for å etablere en bærekraftig økonomi for Dnk. Det forutsettes at utgiftsnivået bringes ned i størrelsesordenen 65 mill kroner, og dette er synliggjort i siste tabellrad som «besparelestiltak»; jfr gul bunnfarve.

A-versjon - moderat negativ							
Dnk langtidsprognose		Basisbudsjett	2026	Prgnose	2027-28	Prognoser	
9.11.24			vekst	år 2026	vekst	år 2027	år 2028
Realnedgang %-poeng (lønnsvekst>inntektsveks			-1,0 %		-1,5 %		
Statlig tildeling	2025	-2 670	1,033	-2 758	1,02	-2 813	-2 870
Tilskudd	24 %	637	1,033	658	1,02	671	685
Finansinnt	fast	-30	0	-30	0	-30	-30
Driftsutgifter		2 063					
Personal	65 %	1 722					
hvorav pensjon		290	1,050	305	1,035	315	326
hvorav lønn		1 432	1,043	1 494	1,035	1 546	1 600
Driftsutgifter	rest	341					
hvorav digitalisering		90	1,025	92	1,000	92	92
Øvr driftsutg		251	1,025	257	1,025	264	270
Sum utgifter		2 670		2 776		2 858	2 943
Årsunderskudd		0		17,5		44,9	73,8
Underfinansiering i %				-0,6 %		-1,6 %	-2,6 %
BESPARESESTILTAK (TIL NIVÅ 65m)				65,0		65,0	65,0
Forutsetninger							
Basisbudsjett er tett på budsjettforslag 2025, men likevel slik at budsjettet er i balanse .							
Tilskudd (kostnad) følger inntektsveksten							
Regjeringen forventer lønnsvekst-26 på 4,3%. For -27 og -28 antar vi 3,5%							
Driftsutgifter følger forventet prisvekst på 2,5%							
Veksten for pensjon er 0,7%-poeng høyere enn lønnsvekst år 1, men deretter lik lønnsvekst							
Digitaliseringsssatsing følger prisvekst første år, men er deretter nominelt videreført							

4.3 Andre rammevilkår

Flere av opposisjonspartiene har i sine alternative statsbudsjetter foreslått redusert støtte til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Det er generelt usikkerhet knyttet til hva et nytt stortingsflertall vil bety for en fremtidig finansiering av folkekirken.

4.4 Alternativ langtidsprognose B

I B-prognosen forutsetter vi to vesentlig negative utfall (dobbelteffekt):

- Realnedgang 1%-poeng (lønnsvekst større enn tildelingsveksten)
- Medlemspåvirket finansieringsmodell, årlig negativ effekt 35 mill kr

På inntektssiden er det lagt inn et årlig tildelingskutt på 35 mill kroner. Dette er et forenklet uttrykk for mulig effekt av en medlemspåvirket finansiering

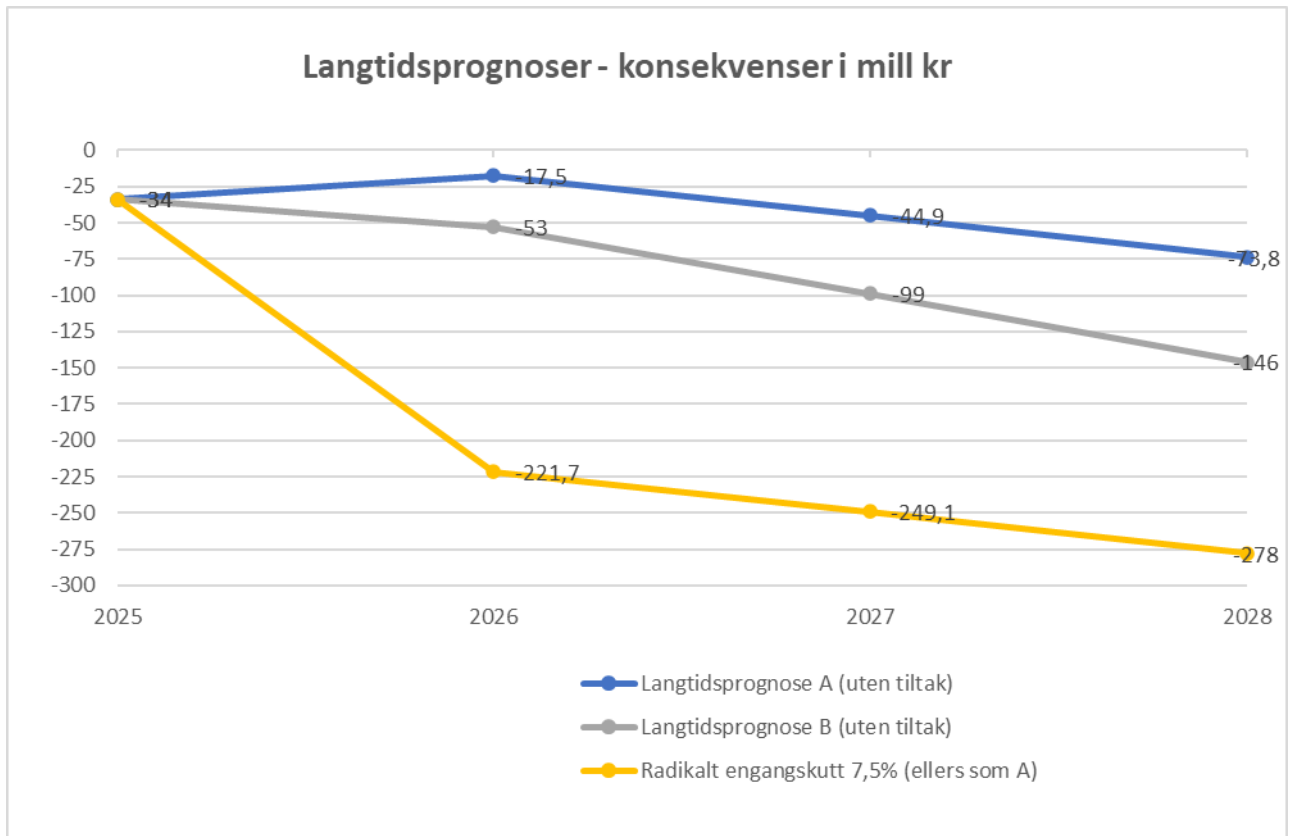
Det viktigste parametere fra de andre prognosemodellene er beholdt: avstanden i prosentpoeng mellom tildelingsvekst og forventet lønnsvekst. I B-modellen er imidlertid denne realnedgangen justert til 1%-poeng alle årene.

Tabellen viser at etter 3 år vil akkumulert underskudd utgjøre ca. 100 mill kr selv etter at kostnadsnivået er senket med 65 mill. kr (uten tiltak er akk underskudd 300 mill kr).

Konsekvensen i B-modellen er at de varslede tiltakene er tilstrekkelige i periodens begynnelse. Men en vedvarende negativ situasjon med realnedgang kombinert med fallende medlemstall i en medlemspåvirket finansieringsmodell vil være utfordrende og kreve ytterligere tiltak.

B-versjon	Budsjett	Basis	Dnk langtidsprognoser 2026-2028						
261124	År 2024	år 2025	vekst	trekk	År 2026	År 2027	År 2028	Akk 26-28	
Realnedgang %-poeng	1				-1 %	-1 %	-1 %		
Kutt i statlig mill kr	1				35	35	35		
Statlig tildeling	2	2 573	2 670	3,3%-2%	-35	2 722	2 741	2 760	
Finansinntekt	3	37	30	Fast		30	30	30	
Sum inntekter		2 610	2 700			2 752	2 771	2 790	
Tilskudd	4	641	637	andel 24%		653	658	662	
Pensjon	5	270	290	3 %		276	284	292	
Lønn	6	1 397	1 432	4,3%-3%	-54	1 494	1 539	1 585	
Digitalisering	7	93	88	Fast		88	88	88	
Driftsutg	8	246	287	2,50 %	-26	294	301	309	
Sum kostnader		2 647	2 734			2 805	2 869	2 936	
Resultat		-37	-34			-53	-99	-146	
BESPARESESTILTAK (TIL NIVÅ 65 MILL)						65	65	65	195
NOTER	2	Statlig tildeling økt 3,3% (-26), deretter 2%, inkludert fast nedtrekk 35 m årlig							
	4	Tilskudd beregnes som fast 24% av statlig tildeling							
	5	Pensjon redusert til 95% av 2025nivå ved inngang til 2026, deretter utvikling lik lønnsvekst							
	6	Lønn regulert med lønnsvekst 4,3% for 2026 og deretter 3%							
	8	Basert på prisvekst 2,5% alle år							

Figuren under sammenstiller de ulike scenarier som er beskrevet i dette kapitlet:

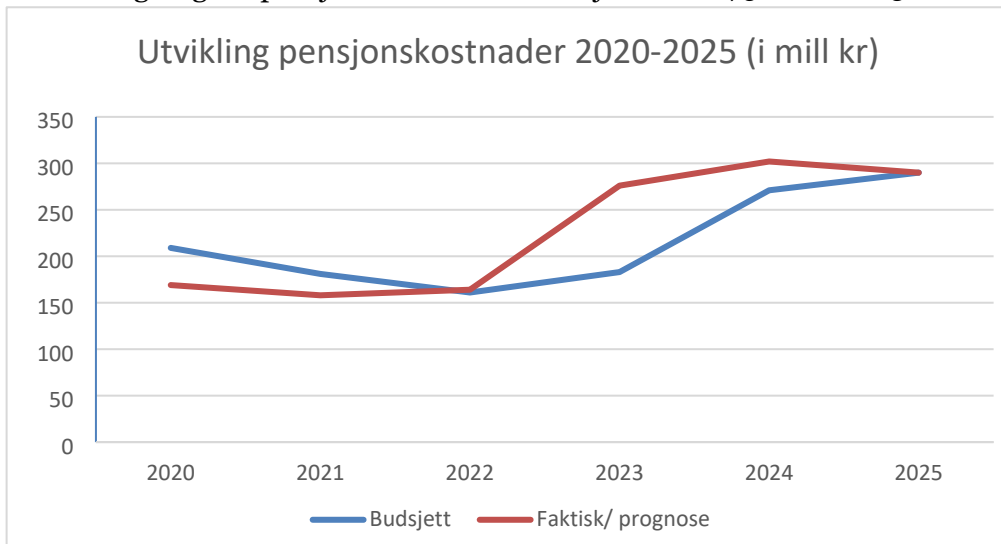
Vi minner om at prognosene er basert på en rekke negative forutsetninger med stor usikkerhet.

4.5 Varige budsjetttiltak

Den økonomiske rammen for Dnk er i løpet av de siste par årene blitt vesentlig strammere. Vi har foran redegjort for forslaget om bemanningsreduksjon på 65 mill kroner. Vi vil oppsummere de viktigste årsakene til dette behovet:

A.

Pensjonskostnadene har i løpet av kort tid etablert seg på et nivå som er 100-110 mill kroner høyere enn tidligere; jfr. kap 3.4. For 2025 er disse budsjettert til 290 mill kroner. Til sammenligning ble pensjonskostnadene budsjettert til 175 mill i 2023.

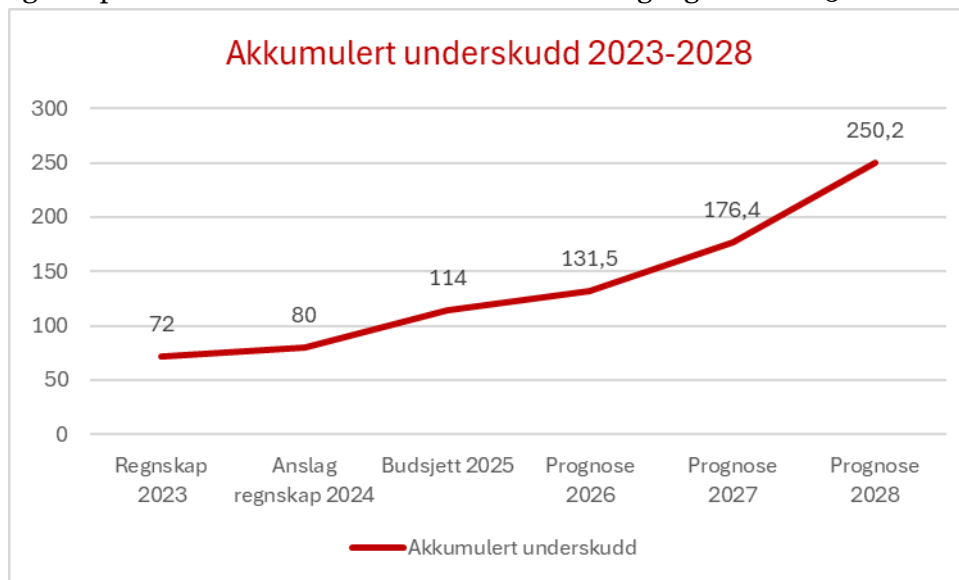

B

Kirken er en personalintensiv virksomhet hvor 65% av inntektene anvendes til lønn, pensjon og sosiale utgifter. Medregnet tilskuddene (hvor mesteparten medgår til lønn) utgjør personal i størrelse 90%. Vi erfarer ofte en årlig realnedgang fordi lønnsøkningen er høyere enn den statlige tildelingsøkning.

C

Høye pensjonskostnader ledet i 2023 til et årsunderskudd på 75 mill kroner. Det er videre budsjettert underskudd for 2024 og 2025 på hhv 42,8 mill og 34 mill kroner. Selv om årsprognosen tilsier et mye lavere underskudd inneværende år må man forvente at egenkapitalen er blitt redusert til 260 mill ved utgangen av 2025.

D

Konsekvensen av høye pensjonskostnader i kombinasjon med nedgang i realvekst (den statlige støtten utvikler seg svakere enn kirkens lønnskostnader) vises særlig i langtidsprognosene; jfr kap 13.2 og 13.3.

E

Samtidig er det økende politisk debatt om støtten til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Det foreligger alternative budsjettforslag om betydelige engangskutt og dagens finansieringsmodell er under press. Flere forhold peker i retning av at støttenivået ikke blir opprettholdt på dagens nivå.

Situasjonen som er beskrevet i dette saksdokumentet, og oppsummert ovenfor, tilsier at det er nødvendig med større tiltak for å gjenetablere en bærekraftig økonomi for rDnk. I langtidsprognosene er det forutsatt at utgiftsnivået må reduseres med 65 mill kroner; jfr kap 13.

Det følger av dette at det må arbeides med varige budsjetttiltak i størrelse 65 mill kroner og som har full effekt fra år 2026. Utgangspunktet er et behov for å redusere utgiftsnivået tilsvarende 100-millions-økningen i pensjonsnivået. Samtidig er det budsjettert sparetiltak i størrelsesorden 35 mill kroner som har effekt allerede fra 2025; jfr kap 6.3 mv.